

Om den politiske situasjon

Taler

Thorbjørn Jagland

Dato

20 november 1998

Sted

Oslo

Omstendigheter

Landsmøte Ap

- 1 - Norsk økonomi er blitt en jojo økonomi. Når oljeprisene går ned, går renten opp. Når oljeprisene går opp, går rentene ned.

- 5 Vi står foran en viktig tid hvor det som etterspørres er Arbeiderpartiets fremste varemerke: Langsiktighet og ansvarlighet.

- 10 Det er 40 år siden jeg begynte på folkeskolen. 7 års folkeskole var det da. Noen fikk 3 års realskole etter det. Enda færre gikk på gymnas. Bare en liten elite gikk videre til universiteter og høyskoler.

- Kunne jeg drømme om at 40 år senere skulle alle ha 10 års obligatorisk skole og rett til 3 års videregående skole etter det, deretter et godt utbygd høyskole- og universitetstilbud med plass for de fleste som vil.

- 15 Kunne jeg drømme om at 40 år senere skulle den amerikanske presidentens sex liv bli offentliggjort for hele verden på noe som kalles Internett - til og med etter vedtak i den amerikanske kongressen.

- 20 Vi skjønner mulighetene og galskapen i vår tid. Men uansett: Den nye informasjonsteknologien åpner hele verden for den unge generasjon. Valgmulighetene og tilbudene er nærmest ubegrensede. De som vokser opp nå, tilhører den første globale generasjon, som gjennom det "virtuelle rom" kan reise til alle verdenshjørner før de har fylt sju. Min generasjon er den siste stedbundne generasjon.

- 25 Vi reiste gjennom bøkenes verden og på mellombølgen på radioapparatet Radionette.

30 Vi kan ikke diskutere politikk uten å være klar over at vi lever i den globale tidsalder. I Noahs ark var alle arter bundet i samme skjebnefellesskap. Også i vår tid er vi gått ombord i samme skip til framtida. Spørsmålet er om vi som Noah kan føre Arken trygt i land på Ararats berg.

35 Det er dette som ligger til grunn for ungdommens miljøengasjement. De er redde for kloden vår.

Det er dette som gjør at vi må diskutere hvordan vi skal få styring over en ukontrollert global kapitalisme.

40

Det er den teknologiske revolusjon som har ført til globaliseringen. Den samme teknologiske revolusjon forandrer det meste av livet i vårt samfunn. Bedriftene organiserer seg annerledes. For i en situasjon der kunnskapene blir det dominerende, blir det viktig å få til samarbeid mellom alle ansatte, mellom alle faggrupper.

45

Da duger ikke den gamle autoritære bedriftspyramiden lenger.

Det er den teknologiske utviklingen som gjør at vi må tenke nytt når det gjelder distriktspolitikken. Den nye teknologien gir nye muligheter til desentralisert produksjon, men det vil ikke fungere dersom vi ikke er i stand til å etablere sterke miljøer ute i distriktene. Kunnskap og kompetanse må utvikles i faglige miljøer og nettverk. Kunnskap trives ikke alene. Det blir liksom ikke nok å ta med seg PC'en til skogs og sette seg mutters alene på en stubbe.

55

Framtida vil kort og godt handle om å foredle vår viktigste ressurs,- mennesket.

Framtida vil også handle om hvordan vi tar i bruk teknologien for å klare miljøproblemene.

60

Men den må også dreie seg om hvordan vi får mer kontroll og bedre styring. Hvordan vi kan motvirke de negative sidene ved teknologien.

KULTUR må vi nå skrive med store bokstaver.

65

For hundre år siden streiket amerikansk fagbevegelsen under slagordet "Bread

and roses too". Dette er opprinnelsen til at sosialdemokratiet bruker rosa som sitt symbol. Arbeiderne krevde ikke bare arbeid, men også roser. Livet skulle ikke bare være et slit, det skulle også være noe fint.

Slik har århundret vårt vært. Først var arbeidet et slit for å kunne ha noe å leve av. Men etter hvert har arbeidet gjort det mulig å ha noe å leve for.

Arbeid og fritid.

Arbeid og utdanning.

Arbeid og kultur.

Bread and roses too.

Det er dette som må være framtida.

Men vi klarer ikke å skape rom for dette hvis vi ikke tar i bruk den nye teknologien, - hvis ikke den økonomiske utviklingen kan fortsette.

I januar kunngjorde Anne Enger Lahnstein at globaliseringen skal stanses.

Hun får tale for seg selv. Men vi andre kan ikke klare å kalle varmen tilbake i peisen.

Vi må forholde oss til globaliseringen. Den er her.

En ting kan vi slå fast: Ansvarlig økonomisk styring blir viktigere enn noen gang. For i den globale økonomien går det ikke an å skjule at det ikke er samsvar mellom landets verdiskaping og landets forbruk.

Det gjelder særlig for et land som Norge, avhengige som vi er av utenlandske markeder og sårbar for svingninger i oljeprisen.

La meg forenkle Norge på følgende måte:

Se for dere Rådhuset. Det representerer hele den offentlige sektor. Utenfor er markedsplassen, altså næringslivet i alle slags former.

Når utgiftene til driften av rådhuset blir større enn inntektene fra markedsplassen utenfor, må ordføreren enten kutte i rådhusets utgifter eller be
110 borgerne om mer skatt.

I Norge består markedsplassen av to økonomier: Olje/gassindustrien. Og næringslivet på fastlandet. Det er dette som skal finansiere rådhuset. Men det vi vet er at vi har lagt på oss utgifter til rådhuset som ligger langt over det vi
115 produserer på fastlandet. Dette gapet har vi fylt med et høyt tempo i olje- og gassutvinninger.

Når oljeprisen faller ser vi hvor oljeavhengige vi er. Da synker kronekursen og rentene stiger.

120

Og her finner vi årsaken til at Arbeiderpartiet må sette foten ned. Stortingsflertallet vil ha gjennom utgiftsøkninger som gjør oss enda mer oljeavhengige. Dette forsøker de å dekke ved å øke skatter og avgifter. Men det svekker ytterligere bedriftene på fastlandet og vi blir enda mer avhengig av
125 oljeinntektene.

Går vi med på dette, er det bare å sitte og vente på neste fall i oljeprisen og neste hopp på rentebarometeret.

130 Da jeg overleverte nøkkelen til statsministerens kontor til Kjell Magne Bondevik, ønsket jeg ham velkommen til virkeligheten. Men jeg sa noe annet i min lille tale. Jeg sa: "Noe av det viktigste nå er å sikre kronekursen".

I begrunnelsen for opprettelsen av Verdikommisjonen ble det påpekt at penger og mammon er en forførende avgud. Det norske folk er blitt for opptatt av penger og for lite av verdier, het det.
135

Jeg mener at det forholder seg annerledes. Det er de som nedsatte verdikommisjonen som har latt seg blende av pengene. Og det går nå utover verdiene.
140

Hvis man bevilger for mye, blir alle tapere.

Og det er vi da også. Kronekursen sprakk. Rentene føyk i været. Og det oppsto

babelsk forvirring i regjeringen.

Norsk økonomi er blitt en jojo økonomi. Når oljeprisene går ned, går renten opp. Når oljeprisene går opp, går rentene ned.

150

Det var dette arbeiderbevegelsen tok tak i i 1986. Da vi for første gang fikk lære at oljeinntektene er en usikker følgesvenn. Vi fikk inntektsreguleringsloven. Hesten måtte settes foran kjerra. Landet hadde sakte men sikkert tapt konkurransekraft. Det kunne ikke fortsette. Næringslivets konkurranseevne
155 måtte bedres.

Dette lå også til grunn for solidaritetsalternativet. Det hadde tre viktige pilarer.

160

Det ene var at lønnstakerne forpliktet seg til moderate lønnsoppgjør for å bedre næringslivets konkurranseevne.

Det andre var at næringslivet forpliktet seg til å sette de økte overskuddene dette skapte inn i nye investeringer og arbeidsplasser.

165

Den tredje var at staten forpliktet seg til å bruke sine penger på tjenestetilbud, utdanning og arbeidsmarkedstiltak i stedet for økte overføringer til private. Det ble enighet om å redusere statens pengeoverføringer til private med fem milliarder. Disse pengene ble brukt til en storstilt satsing på utdanning, en sterk arbeidsmarkedspolitikk og tusener fikk arbeid i tjenesteproduksjon i
170 kommunene.

175

Solidaritetsalternativet virket. Industrisyssetningen begynte å vokse. Arbeidsledigheten gikk sakte men sikkert ned. Det gjorde også rentene. Statens underskudd ble snudd til overskudd.

Men da overskuddene kom, begynte den samme runddans som på 80-tallet. De som hadde mye, skulle ha mer. Stortinget begynte å dele ut penger.

180

Solidaritetsalternativet sprakk så fort overskuddene kom. Da forsvant det reelle grunnlaget for Arbeiderpartiets styre.

Så kjenner vi alle historien. Valgkampen ble et kappløp med valgløfter uten sidestykke. De ansvarlige for løftene måtte få prøve seg.

Jeg kan si dere en ting. Det var ingen lett avgjørelse å ta å gå av. Men jeg er overbevist om følgende: Kjell Magne Bondevik hadde ikke kunnet si det han sa etter valget i 1993. Da sa han følgende: Regjeringspartiet har hatt framgang ved valget, regjeringen bør derfor fortsette.

Etter valget i fjor hadde han heller ikke sagt det motsatte hvis vi hadde fortsatt. Regjeringspartiet har gått tilbake, Arbeiderpartiet bør forlate regjeringskontorene. Nei, de hadde latt oss fortsette. Men de hadde ikke lagt til side løftepolitikken. De hadde da ikke gått inn for veterinæravtalen med EU, eller villet gå inn for Schengenavtalen. Nei, drømmen om annerledeslandet hadde blitt holdt levende. Løftepolitikk og annerledespolitikk hadde fortsatt å være et reelt politisk alternativ.

Og Arbeiderpartiet hadde gradvis blitt drevet inn i ulykken. Vi hadde fått skylden for valutakrisen og renteøkningene. Til slutt hadde vi måttet gå av på en ydmykende måte.

Nå når vi har fått løftepolitikken ut av verden finnes det muligheter for et mer realistisk og stabilt styre av landet. Det må først og fremst forholde seg til noen ubestridte fakta.

Det ene er aldersutviklingen i befolkningen. Hvert år framover blir det flere eldre mennesker over 80 år som trenger pleie og omsorg. 30 milliarder over fire år må til for å gi dem en anstendig eldreomsorg. Aldringen i befolkningen fører også til økende press på helsevesenet. For når vi eldes, blir tilbøyeligheten til å få en lang rekke sykdommer større, bl.a. kreft. Derfor har Stortinget vedtatt en plan for opprustning av kreftomsorgen.

Dette - sammen med at utviklingen innen medisinen går hurtigere og hurtigere - fører til at vi må ha en reell vekst i helsevesenet hvert år framover.

Så har vi psykiatrien. Der har Stortinget vedtatt en plan som innebærer satsing på 24 milliarder kommende 8 års periode.

Vi har også andre sosiale problemer som stoffmisbruk og voldstendenser som vil kreve tunge tak.

225 Og sist, men ikke minst - utdanning. Satsingen på utdanning må fortsette på alle nivåer.

En kvinne sa på et møte forleden følgende:

230 Jeg har en sønn som er 16 år. På skolen møter han narkolangere og vold. En yngre sønn går i barneskolen. Der er det utslitte skolebøker og dårlig inneluft.

Min mor vil trenge sykehjemsplass snart.

235 Hvis jeg skulle få et barn til nå, sa hun, - vil jeg heller at Bondevik bruker pengene på å gjøre noe med disse problemene enn å tilby meg 3000 kroner pr. måned som jeg strengt tatt ikke har bruk for.

Jeg vil også presentere dere for et lengre perspektiv.

240 Fram til 2030 vil antallet alders- og uførepensjonister øke fra 870.000 til 1,3 millioner. Gjennomsnittlig alderspensjon vil øke fra 1,9 G til 2,7 G, altså 40 pst. Dette vil innebære at pensjonenes andel av BNP vil fordobles fra 8 pst. i dag til 16 pst.

245 Neste år vokser de lovbestemte trygdeoverføringene med 7 milliarder. Det er nesten hele det rommet for utgiftsvekst vi kan ha på statsbudsjettet. Derfor må vi husholdere med statens penger.

250 Men vi må også gjøre noe med vår oljeavhengighet. Gunnar Kagge i Aftenposten brukte et godt bilde på norsk økonomi forleden. Vi oppfører oss fortsatt som et fangstfolk, skriver han. Da silda forsvant, ventet vi på at den skulle komme tilbake. Og det gjorde den jo. Nå venter vi på at oljeprisene skal stige igjen, slik at festen til Bondevik kan fortsette.

255 Jeg skulle nok ha stått musestille i lange tider, sa Sponheim til Bergens Tidende i august.

260 Ja, det gjør han jo også. Det er ikke kroppsbevegelsene det er noe galt med der. Men er det noen her som vet hva som skjer i Næringsdepartementet? Har han noen dialog med næringslivet? Sponheim og Venstre har tydeligvis vært så imot at noen har snakket sammen, at han snakker ikke med noen.

265 Vi må ta til orde for en ny dialog og et utvidet solidaritetsalternativ som
omfatter ikke bare industrien, men også jordbruk og fiskerier. Det må omfatte
hele den offentlige sektor og alle som går på trygd. Et utvidet
solidaritetsalternativ som bygger på følgende prinsipper:

- 270 - produksjon ikke overføring
- videreforedling ikke råvareproduksjon
- arbeid ikke trygd
- 275 - tjenester ikke byråkrati

Med dette mener jeg følgende:

280 Vi må skape markedsrettet videreforedling som øker realverdien av alt vi gjør.
Industrien vår er for råvarebasert.

Landbruket og fiskeriene må trekkes inn i samme tankegang. Det er råvarene
deres som er vår framtidige ressurs. Kyst-Norge må gjøres til et lukrativt sted for
investeringer på linje med Nordsjøen. En slik framtidig videreforedling er den
285 eneste muligheten næringsmiddelindustrien har for å overleve. Bygde-Norge er
for avhengig av overføringer vi ikke har råd til. Vi må blåse liv i Distrikts-Norge
med investeringer Norge trenger.

290 Denne gjenreisningen av Industri-Norge, særlig ute i distriktene, må små og
mellomstore bedrifter stå for. Nyskaperne må få bedre muligheter. Og da vil jeg
si:

Det gjør ikke noe at de som skaper noe nytt for et voksende marked, tjener
penger. Det som ikke er sunt, er at de som ikke gjør noe annet enn å flytte
295 penger og papirer, tar en stadig større del av overskuddene.

Foredli ngs-tankegangen må også legges til grunn for den offentlige sektor. Og
for tenkningen rundt trygd og arbeid. Den offentlige sektor skal produsere
tjenester av edleste kvalitet for et kresent og voksende marked. Og mange av de
300 som i dag går på trygd, har bare et ønske. De vil ha et skapende arbeid. De vil

foredle sin egen arbeidsevne.

Derfor må vi:

305

- Utvikle et sosialt sikkerhetsnett som virker som en trampoline ut igjen i samfunnet, i stedet for at folk sitter fast i evig trygd. Statens oppgave er å sette folk i stand til å klare seg selv, som Einar Gerhardsen sa en gang - i stedet for å bli avhengig av statlige utbetalinger.

310

- Fortsette omorganiseringen av statsapparatet, kommunene og fylkesadministrasjonen slik at det blir mer penger til tjenester for befolkningen.

315

Denne tankegangen om å videreforedle våre råvarer, gjøre tjenesteproduksjonen i offentlig sektor edlere, foredle ledige og trygdede hender ligger til grunn for de fire punktene som vi setter fram i Stortingets finansdebatt onsdag.

320

Dialogen mellom arbeidsgivere, arbeidstakere og staten må gjenopptas. Prisstigningen i Norge er nå dobbelt så høy som i konkurrentlandene. Rentene ligger 4-5 pst. over. Vi kan ikke fortsette slik lenge.

325

Det første vi vil gjøre hvis vi kommer inn i regjeringskontorene, er derfor å bringe arbeidslivets hovedorganisasjoner inn i en felles komite med sikte på å lage en ny solidaritetspakt i arbeidslivet. Dette skal ikke være en ny kommisjon som skal jobbe i to år slik Sysselsettingskommisjonen i sin tid gjorde. Det skal være en komite som skal legge noe på bordet innen lønnsoppgjøret til våren. Og sammensetningen må utvides. Forrige gang var bare LO med. Nå vet jeg at LO mener det er riktig å trekke med de andre hovedorganisasjonene.

330

Mandatet bør bl.a. være hvordan en bred etterutdanningsreform kan gjennomføres og finansieres. Jeg hører at noen sammenlikner denne reformen og andre skolereformer vi har gjennomført med f.eks. kontantstøttereformen. Det burde være enkelt å se forskjell på å investere i folks kompetanse og det å betale folk for ikke å jobbe.

335

Uten etterutdanning vil Norge stoppe. Med etterutdanning blir vi en enda mer moderne industrinasjon.

Uten etterutdanning får vi dårlige lærere og skoleledere. Med etterutdanning får

vi det vårt land trenger mest av alt: Oppdaterte lærere og gode ledere. Dette prinsipp gjelder for alle deler av arbeidslivet.

345 Komiteen bør også drøfte hva arbeidslivet kan gjøre for å ta vare på folk i stedet for å støte dem ut. Mange mener at det mest effektive er å kvitte seg med folk som er over 50 år. Kvitte seg med folk som har en skavank eller et problem. Jeg tror det kan være omvendt. Og i hvert fall er det slik at staten og de det gjelder vil tjene på at bedriftene og kommunene gir dem en sjanse. Ja, så bør staten bruke noen penger på å støtte bedrifter som gjør det i stedet for å betale
350 uføretrygd.

Alle mennesker kan gjøre litt - la dem da få gjøre det.

355 Vi må også sørge for at de som er i arbeidslivet kan være der på en mer fleksibel måte.

I velferdsmeldingen, i partiprogrammet og i programmet for rettferdig fordeling begynte vi en ombygging av velferden vår. Den har som utgangspunkt at dagens velferdsordninger i for stor grad er innrettet for enten/eller mennesker.

360

- Enten er du syk og hjemme - eller du er frisk og på jobb.

- Enten er du hjemme i foreldrepermisjon, eller så er du på jobb.

365 - Enten er du arbeidsdyktig og i jobb - ofte med lange dager og overtid, eller så er du arbeidsudyktig og ufør.

- Enten er du i jobb - eller så er du i utdanning.

370 - Enten er du pensjonist eller yrkesaktiv.

Velferdsordningene er ganske enkelt ikke tilpasset de menneskene som lever i Norge i 1998, det familielivet folk har, det arbeidslivet som finnes, det livet folk ønsker å leve.

375

Ansvar for å endre samfunnet fra enten/eller til både/og er vårt - velferdsordningene må endres. Men det må også arbeidslivet. Derfor må vi gjøre dette til et felles prosjekt for arbeidsgivere og arbeidstakere.

Det andre avgjørende punktet for vårt land er forholdet til Europa.

Vi respekterer at det ble nei til EU i 1994. Folkets avgjørelse i et demokrati er ikke noe man vurderer - det er noe man forholder seg til.

Likevel forekom det at både den regjeringen Gro ledet - og den jeg ledet, ble beskyldt for at vi forsøkte å lure landet inn i EU bakveien. Dette omtales gjerne som EU-tilpasning. At vi beskyldes for å ha manipulatoriske evner og for å bruke dem, er kanskje ikke så merkelig - debatten tatt i betraktning, men når nei-regjeringen Bondevik med nei-dronningen Lahnstein som visestatsminister, beskyldes for det samme, er det grunn til å tenke over hva dette er og klargjøre hvem det er som står bak anklagene.

Det er nemlig ikke alle de som stemte nei til EU som fører an i denne kritikken. Det er de som i tillegg til at de ikke ville være medlemmer - også var imot EØS-avtalen, som fører an.

Derfor gjelder dette ikke nei-folket i Arbeiderpartiet. Ja- og nei-folk i Arbeiderpartiet er for EØS-avtalen. Slik er det med de fleste på nei-siden. De hadde ikke et så snevert utgangspunkt at de trodde at Norge kunne være helt forskjellig og stå helt utenfor.

Det virker som nei til EØS-folket mener at det hadde vært

enklere om Europa hadde beholdt varene sine for seg selv. Det går nok varer som det er over grensen. Vi sender jo av sted både olje, fisk og gass og en mengde andre produkter. Kunne ikke det holde? Da ville vi jo ikke trenge noen veterinæravtale. Vi kunne selge alt vi ønsker til Europa og så nekte Europa å selge landbruksvarer til Norge.

Dette kan ikke være Norges linje. Det ville rett og slett påføre oss for mange kostnader.

Vi kan heller ikke opptre uryddig i forhold til Europa. Da regjeringen skrev under veterinæravtalen tok den forbehold om Stortingets godkjenning. Men den burde tatt forbehold om regjeringens godkjenning. For det viste seg at fire statsråder ikke var for etter en telefonkonferanse med Senterpartiets fylkesledere

en sen kveldstime.

420

Dette er ingen måte å møte Europa på.

EU har startet utvidelsen østover. Det kan utvide EØS-området med 100 millioner mennesker. Vi kan ikke følge med på veien helt gratis. Vi må beskytte EØS-avtalen i en slik situasjon.

425

EU har også startet en dialog med Russland i nord og landene rundt Middelhavet i sør. Vi har sterke interesser av å være med.

Fra 1. Januar 1999 kommer den felles europeiske valuta - Euro. Den vil påvirke oss uansett. Norge bør undersøke hvilke muligheter vi har for tilknytning til euroen for å skape stabile rammebetingelser for vår egen valuta. Det vil ikke være å underlegge seg Brussel, men å videreføre en lang linje fra krigen og frem til i dag. I tre tiår var den norske krona knyttet til dollaren. Framsynte mennesker kom i 1944 - allerede før krigen var slutt - sammen i Bretton Woods og laget etterkrigstidens valutasystem. De ville hindre at ukontrollert kapitalisme en gang til skulle kaste verden ut i en depresjon og ny krig.

430

435

Bretton Woods avtalen besto i at USA garanterte kursen på dollar. Andre land kunne da binde sine valutaer til dollar. Verdensbanken og det Internasjonale Pengefondet ble opprettet for å hjelpe landene til å stabilisere sine økonomier og holde kursen fast.

440

Dette systemet brøt sammen da USA under presset fra kostnadene med Vietnamkrigen ikke lenger klarte eller ville garantere kursen på dollar.

445

Da begynte alt å flyte. Alle land måtte tilpasse seg i en nedadgående spiral til markedskreftenes frie spill.

I tillegg har vi fått teknologi som forsterker bølgebevegelsene. Penger kan overføres fra et hjørne av verden til et annet i løpet av et sekund. Valutakriser og kriger overføres direkte på fjernsyn. Pessimisme i en del av verden spres i en hastighet som politikere ikke kan hindre.

450

Derfor må vi - som resten av venstresiden i Europa - hilse velkommen at Europa etablerer en felles valuta. Den kan, sammen med dollaren og den japanske yen,

455

danne grunnlaget for en ny stabilitet. En ny Bretton Woods

460 Dette er bakgrunnen for at vi tar til orde for en strategisk dialog med EU. For å sikre EØS-avtalen. For å gjøre hva vi kan for å sikre Norges valuta. For at Norge skal være med, ikke mot.

465 Det å være en aktiv bidragsyter og pådriver i det internasjonale samfunnet har vært et av Norges varemerker. Det går en ubrutt linje fra Nansens hjelp til Russland til fredsinitiativene i Midtøsten. Og nå er vår egen Gro sjef for Verdens Helseorganisasjon. Der er det bruk for nybrottsarbeid og handlekraft - og vi vet at det får de med Gro - vi som har opplevd henne på hjemmebane.

470 Den tredje hovedlinje må være å fortsette moderniseringen av offentlig sektor.

Det må være tre formål med det:

- Frigjøre ressurser til økt satsing på tjenester og utdanning.

475

- Gjøre tjenestene bedre for folk.

- Gi bedre hjelp til de som har det vanskelig.

480 Jeg får stadig brev fra de som har "havnet nederst ved bordet" - som Haakon Lie pleier å si. De historiene de forteller handler ikke om ekstra service. Jeg får i stedet høre om etater som ikke samarbeider, men snarere motarbeider hverandre, - om ansvarsfraskrivelse og likegyldighet, - om firkantede regler og liten forståelse for menneskers vanskelige liv.

485

Slik kan vi ikke ha det. Vi kan ikke ha en velferdsstat der de som har mest bruk for støtte og hjelp, havner mellom flere stoler, fordi de har et liv som ikke "passer inn i systemet".

490 Systemet må forandres.

495 Det må også forholdet mellom kommunene og staten. Det kommunale selvstyre preges av øremerkede midler, detaljreguleringer og diverse kontrollsystemer fra kommunene og inn til Oslo. Dette er ressursløsing og dreper kreativitet og initiativ.

Jeg vil også påstå at lille Norge ikke lenger kan holde seg med en så sterk grad av dobbeltadministrasjon på fylkesnivå. Fylkeskommune og fylkesmann med hver
500 sin store administrasjon. Dobbelt administrasjon gir ikke dobbelt velferd.

Den fjerde hovedlinje må være å fortsette satsingen på utdanning og forskning. Utdanningen har fått mye de senere årene, særlig når det gjelder utbygging av antall plasser.

505

Nå er tiden kommet for å heve kvaliteten på utdanningen på alle nivåer.

Jeg har besøkt mange skoler de siste årene. Jeg møter svært mye engasjement. Svært mye bra arbeid. Men elever, lærere og foreldre sier også fra om hva som
510 ikke er bra.

- Om klasserom der en lærer kan ha ansvaret for 28 7-åringer.

- Om IT-utstyr som delvis er fraværende, delvis er ute av bruk fordi det er gått i
515 stykker eller fordi læreren ikke vet hvordan det skal brukes i undervisningen.

- Om nye måter å undervise, i prosjekter og tema, som tas godt imot,- men som krever flere ressurser og andre ressurser enn før.

- Om manglende renhold og vedlikehold - kanskje et like stort problem som at
520 det behøves investeringer i dyre air-condition anlegg.

- Om elever som dropper ut av yrkesfag fordi de ikke klarer teorien.

- Om mobbing, vold og rusmisbruk.
525

Vi har foreslått at det lages en tilstandsrapport for skolen som gir oss helhetlig kunnskap, - og at denne følges opp med nødvendige tiltak for å bedre arbeidsmiljøet for elever og lærere.

530

Og det må settes et nytt fokus på skoleledelse.

Du kan når du hilser på rektor, si mye om hva slags skole dette er, hvordan de utnytter de ressursene de har, om arbeidet mot mobbing og vold er ordentlig

tatt tak i, hvor høyt etterutdanning og utvikling av lærerne prioriteres. Rektor og den øvrige ledelsen avgjør hvordan skolen er.

Derfor bør det stilles krav om lederkompetanse for rektorstillinger, og
540 lederutdanningen bør samles og formaliseres. For eksempel i egne kurs og opplegg ved universitet og høyskoler.

Jeg vet at vi mister gode lærere fordi lønna ikke kan konkurrere med privat næringsliv. Men jeg tror også vi mister mange fordi muligheten til faglig
545 utvikling er for liten. Foreldrerepresentanter for en skole jeg besøkte i høst, opplyste at de i fjor hadde 2000 kroner til sammen på budsjettet - til etter- og videreutdanning av lærere. Rektor fortalte at de nå prioriterte dette høyere, men at gjennomarbeidede tilbud som går i dybden mangler.

550 La meg i tillegg trekke fram ett område hvor det trengs mer ressurser. I barneskolen er det 22 elever pr. PC. Da sier det seg selv at dette ikke er et verktøy elevene lærer å bruke. Samtidig anslår enkelte lærere at så mye som halvparten av elevene deres ikke får med seg slik kunnskap hjemmefra.

555 Her er det i ferd med å vokse fram grunnleggende forskjeller. De blir dypere for hvert år som går, hvis vi ikke klarer å rydde plass for en skikkelig IT-satsing i de offentlige budsjettene.

Nå bør vi tenke nytt.

560

I Oppegård og Lørenskog har to skoler samarbeidet med private bedrifter om å skaffe fram nødvendig utstyr og tjenester. Maskinene kommer på plass, kobling til Internett gjøres, og elevene lærer å bruke utstyret.

565 Et slikt prosjekt bør ikke begrenses til to skoler. Det bør gjøres landsomfattende. Det offentlige skoleverket bør søke partnerskap med det private næringslivet - sammen bør vi gjøre et løft for utstyr, kabling og faglig oppdatering av lærerne.

Elevene vil tjene på det.

570

Skolen vil tjene på det.

Næringslivet vil tjene på det.

575

Vi får gjort jobben.

I partnerskap mellom privat og offentlig kan vi klare å fjerne forskjeller som vil fortsette å vokse hvis det offentlige skal gjøre jobben alene.

580

Kompetanseheving og verdis kaping uten forskning er ikke mulig.

585

Derfor vil vi foreslå at det etableres et Norges Forskningsfond. Fondet skal tilføres midler fra salg av statsaksjer som er varslet av stortingsflertallet. Vi vil hindre at den statlige formuen selges ut og går med til å dekke rent forbruk og borgerlige overbud. Statlig formue bør omplasseres til framtidsrettet forskning.

Vi mener Norge bør satse på tre områder som alle handler om Norges framtid og felles velferd.

590

For det første marin forskning. Juvelen i krona for Norge. Det som skal gjøre oss mindre oljeavhengig og mer framtidsrettet.

Vet dere for eksempel hva reker kan brukes til?

595

Et enzym som finnes i tinevannet som blir til overs i norske rekefabrikker, - har en grampris på kr. 500 000. Dessverre selges det kun i små kvanta om gangen! Enzymet brukes i prosesser i den genteknologiske forskningen - som blant annet vil gi oss fremtidens medisiner, vaksiner og andre spennende stoffer.

600

Ikke bare tinevannet, - også skallet kan brukes - både på reker og krabbe. Kitin finnes i dette skallet - og av det framstilles kitosan - som i dag brukes i helsekostmarkedet. Men nå foregår det spennende norsk forskning med sikte på å bruke høyforedlet kitosan til sårbehandling, til opptak av medisiner i cellene, som et naturlig plantevernmiddel og til kosmetikkindustrien.

605

Hvem ville trodd for noen år siden at norske reker ville bli brukt i høyteknologisk forskning rundt om i verden?

610

Her er det bare den faglige innsikten og fantasien som setter grenser.

Medisinsk forskning er det andre området. Forskning bl.a. når det gjelder

Alzheimers sykdom, sukkersyke, kreft kan hjelpe tusenvis. Vi har gode
615 forutsetninger for å delta sterkere i internasjonal forskning.

Miljøforskning er det tredje området. Vår utredningsgruppe i Trondheim har
belyst hva vi kan klare av miljøforbedringer med ny teknologi. Norge har en
kjempestor utfordring med å klare forpliktelsene i Kyoto-avtalen om utslipp av
620 klimagasser. Ny teknologi kan hjelpe oss.

La meg legge til følgende når det gjelder energipolitikken, særlig i tilknytning til
debatten om utnyttelse av gassen til energiformål. Det virker på meg som om
motstanderne og tilhengerne fører debatten helt uavhengig av et viktig faktum:
625 Nemlig at vi har fått Kyoto-avtalen som Norge må følge.

Jeg håper det er helt uaktuelt for ethvert parti her i landet å la være å følge en så
viktig internasjonal avtale.

630 Da kan vi selvfølgelig ikke anvende gassen på en slik måte at vi ikke kan oppfylle
avtalen. Men vi kan jo heller ikke la nasjonale målsettinger hindre oss i å bruke
gassen slik at den blir til beste for klodens miljø.

Jeg tror både teknologien, - og det at vi har fått en internasjonal avtale, allerede
635 har gjort det vi har tenkt rundt energiproblemene for snevert.

Partifeller,

Ute i Europa har de sosialdemokratiske partiene nyorientert seg. Tony Blair
640 snakker om den tredje veien og New Labour. Jeg liker det jeg hører. Men vi har
ikke noe behov for å snakke verken om nye Arbeiderpartiet eller den tredje vei.
For vi lot aldri Arbeiderpartiet forfalle til gamle Arbeiderpartiet.

Sosialdemokrater over hele Europa kan oppsummere sine erfaringer med 80- og
645 90-tallet på følgende måte:

- Gjør ikke staten for liten. Liten stat er ikke det samme som sterke markeder.

- Gjør ikke staten for stor. Stor stat er ikke det samme som sterk stat.

650

- La ikke markedsmekanismene utbre seg for langt. Det fører ikke til større sosial

likhet. Vi kan ikke legge helse, utdanning og eldreomsorg ut på markedet som en hvilken som helst vare.

655

- Men begrens ikke markedsmekanismene for mye. Svake markeder er ikke det samme som større rikdom.

Som dere ser, leter vi etter en ny balanse mellom stat og marked på det nasjonale plan.

660

Det må vi også gjøre på det globale plan.

Det siste året har verdensøkonomien vært gjennom noen av etterkrigstidens sterkeste rystelser. Asia er i krise: Land som Sør-Korea, Thailand, Malaysia og Indonesia. De er reddet fra avgrunnen av Pengefondet. Men arbeidsledigheten er voldsom, rentene rekordhøye, valutaene deres har stupt, og velferden er vendt til sosiale sjokk og politiske opptøyer. 20 millioner asiater er kastet tilbake til fattigdom de siste årene. Krisen har rullet videre til Russland. 40 pst. av befolkningen er fattigere enn noen gang og utsiktene er bleke.

670

Krisen har slått over til Latin-Amerika. Brasil er det siste offer som måtte reddes - ledigheten øker i et land som allerede har noen av de største gap mellom fattige og rike i hele verden.

675

Business Week skriver: "Ideen om at frie markeder eksisterer i et vakuum er knust. Uten regler og reguleringer kan de skape anarki." Skriver Business Week. Kort sagt: De sosialdemokratiske innsiktene trenger seg på.

680

Vi ser nå en utvikling i utakt. Sterke krefter har brutt ned de gamle grenser.

For det første: Ny teknologi har gitt verdensøkonomien en annen materiell basis, - satellitter som suser jorda rundt og sender signaler fra land til land, Windows som brukes over alt, Spice Girls som selger i alle land.

685

For det andre: Varebyttet som er blitt globalt, - Sony, Nokia, Boeing, Microsoft.

For det tredje: Finanskapitalen som beveger seg med 300.000 kilometer i sekundet - 7 ½ ganger rundt Ekvator på ett sekund. Globaliseringen har gitt

690

både framskritt - og ufattelige, men farlige ubalanser.

695 Problemet er at de politiske institusjoner har ikke holdt tritt. Det er her utakten
kommer inn. Det er blitt en økende mistilpasning mellom de globale
kapitalmarkeder og de nasjonale styringssystemene. Nasjonen er blitt for liten
som politisk instrument.

700 Uten styring - ingen trygghet. Derfor kan vi ikke slå oss til ro med akutte
redningsaksjoner for økonomier på avgrunnens rand, - spesielt ikke når de
formes slik at de svakeste straffes mest.

705 Vi må utforme en internasjonal reformpolitikk som bygger på at alle mennesker
er likeverdige og menneskeverdet ukrenkelig. Institusjoner må bygges som
knytter modernitet til humanitet. Derfor kan de fremste internasjonister ikke
være spekulanter, - de må være sosialdemokrater.

710 Vi må ikke drømme om Annerledeslandet Norge. Vi må drømme om
ansvarslandet Norge. Et land som er med og bærer ansvaret for det gamle
kontinentet vi tilhører, og den nye verden som alt er her.

Det finnen ingen grenser for hvor mye verden kan splittes opp hvis først
prinsippet om at alle skal være annerledes skulle legges til grunn.

715 På Balkan. I det gamle Sovjetunionen. Fra Yemen til Irak. I Indonesia finnes det
180 millioner mennesker fra 500 stammer spredt over 18 000 øyer. Indiske sikker
på grensen til Pakistan vil ha et uavhengig Khalistan. Og det finnes islamsk
separatisme i Kashmir.

720 De søker etter større lykke gjennom oppsplitting og mange gjennom religiøs
fundamentalisme.

725 Men de kan bare få større velstand gjennom moderne produksjon og handel,
rettferdig fordeling, demokratisk styre og deltakelse i det internasjonale
samfunn.

Vi leter etter en ny balanse på mange plan

- mellom marked og stat,

- mellom individ og samfunn,
- mellom nasjonalstat og klodens fellesskap.

735

Og en ny balanse i mennesket.

Det menneskelige vil være den viktigste drivkraften i neste århundre.

740

Det hjelper ikke hvor mye teknologi vi holder oss med hvis vi ikke er i stand til å få mennesker til å samarbeide om å håndtere den.

Vi er i ferd med å lære at den menneskelige energien - menneskets egen vilje - betyr mer for å helbrede sykdommer enn piller.

745

Vi må ha evnen til å styre våre impulser, men også evnen til å bruke våre følelser. Vi kan ikke handle etter våre impulser. Roten til all solidaritet ligger i innlevelse, evnen til å skjønne andres følelser. Uten evne til å leve seg inn i andres behov og fortvilelse, finnes det ingen sorg, og derfor ingen solidaritet.

750

Hvis jeg skal peke på to moralske holdepunkter i vår tid så må det være selvbeherskelse og medfølelse. I forhold til volden er begge holdepunktene viktige.

755

Farid Bouras i Ungdom mot Vold sier følgende:

"Ungdom er lei preik. De hører preik på skolen, av barnevernet, politiet og foreldrene. De lukker ørene for voksne som forsøker å forstå dem. Som forklarer kriminaliteten med kulturbakgrunn, eller at de kommer fra krigsherjede land.

760

15-åringene har behov for handling. De trenger å høre at det de gjør er galt."

Dette brytes ned hvis de må gå et år og vente på at saken kommer opp for domstolen, og enda lenger for å sone straff.

765

Dette må vi gjøre noe med.

Men det er mye mer som må gjøres. FAFO laget for 10 år siden en rapport om 2.generasjons innvandrere. Den ble for øvrig skrevet av Terje Rød-Larsen. Han

770 skrev hva som kom til å skje hvis det ikke ble tatt et krafttak for integrering.
Ungdom uten språklig kultur, uten tilhørighet søker mot gjengen. Der er det
ingen som setter grenser.

Derfor er norskopplæring viktig. Barnehagene er viktige. Hvis
775 innvandrerfamilier tar barna ut av barnehager for å få kontantstøtten, mister
innvandrerbarna også den sosiale kontakten.

Partifeller,

780 Hvis dere synes det jeg har snakket om ligner et regjeringsprogram, så er det det.

Arbeiderpartiets politikk må til enhver tid kunne settes ut i livet.

Vi - Det norske Arbeiderparti - må slik situasjonen er, legge an en pragmatisk
785 linje. Vi bør gjenskape det politiske sentrum og gjennom dialog med andre
bestemme hva som kan være fellesnevneren i den demokratiske
delingsmodellen. Tilpasse den økonomiske politikken til de materielle
forholdene. Skape flertall for en reell økonomisk vekst og sette taperne i
sentrum.

790

I de senere år har mange på Stortinget skjøvet taperne foran seg, men straffet
dem med overbud som ikke forholder seg til den økonomiske virkeligheten.
Den politiske praksisen skaper ofrene i dagens Norge.

795 Norge trenger nå et stabilt styre. Bare det kan skape grunnlag for å få renten
ned, slå ring om arbeidsplassene og legge grunnlaget for å løfte taperne opp.

Velferd og fordeling koster.

800 Jeg klarer ikke å opprettholde kunstige skillelinjer. Derfor sier jeg dere: Vi
trenger kapitalen på vår side. Vi trenger gode arbeidsgivere. Gode arbeidstakere
har vi. De må sammen skape grunnlaget for verdiskapningen. Politiske partier
må gå sammen om å gi dem de nødvendige rammebetingelsene. Så får vi
fortsette å sloss om fordelingen.

805

Tidene skifter og med den skapes løsningene og regjeringene. Det vi ikke kan
leve med, er regjeringer som ikke har noe annet prosjekt enn å sitte. Som ikke

810 har noen linje, som ikke gjør noe av det den har sagt. Og det den gjør, har den sagt at den ikke skal gjøre.

Det bryter med enhver politisk moral og styringskraft. Derfor har ikke vårt samfunn råd til det.

815 Arbeiderpartiet må være innstilt på kompromisser. Vi kan frafalle mye av det som er viktig for oss for å skape grunnlag for et stabilt styre. Men vi kan ikke være med på å kjøre landet i grøfta. Det er to forskjellige ting.

820 I fjor var det snakk om det siste. Hadde vi fortsatt, hadde vi ikke bare måttet legge vekk vår skattepolitikk og fordelingspolitikk. Vi hadde også blitt presset til å føre uansvarlig politikk.

Nå kan vi ta ansvar. Ikke fordi vi får igjennom alt vårt, men fordi det finnes muligheter for å føre en ansvarlig og helhetlig politikk.

825 Takk for at dere var så vennlige å være med meg. Jeg måtte si så mye. Fordi det er så mye å si.

830 Vi kommer igjen. Vi som er del av en større internasjonal bevegelse. Som mener at vi som er her på kloden, er i samme båt.

I år er det 400 år siden Henrik IVs kunngjøring i Nantes. Den ga protestantene rett til å praktisere sin tro og ga dem de samme borgerlige rettighetene som katolikkene.

835 Denne kunngjøringen regnes derfor som gjennombruddet for ideen om at tanken er fri og at alle folk må leve i toleranse i stedet for å bekjempe og undertrykke hverandre.

840 Toleranse er ingen lett sak, men jo mindre verden blir, jo mer folk flytter på seg, - desto mer nødvendig blir toleranse.

Convivencia - sier de på spansk. Et begrep fra den periode da muslimer, kristne og jøder skapte et blomstrende samfunn sammen.

845 Partifeller,

Leve sammen

850

Convivencia

Living together

855

Kilde

<http://arbeiderpartiet.no/index.gan?id=13678&subid=0>

Emner

Landsmøtetale, Partipolitikk

860

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/om-den-politiske-situasjon>

865

870

875

880

885